

Budovanie dôvery a spojenie predškolských zariadení s rôznymi subjektmi v rámci miestnej komunity – tréningová príručka

Následkom migrácie a koncentrácie obyvateľstva v mestách dochádza v Európe k rastúcemu počtu multikultúrnych komunít. V mnohých mestách a ich okolí viedli sociálne a kultúrne nerovnosti spojené s menšinovými a prisťahovaleckými komunitami k rozvoju znevýhodnených štvrtí, kde je diverzita tiež sprevádzaná chudobou a často marginalizáciou, resp. vylúčením. Tieto skutočnosti sú sprevádzané rôznymi formami a úrovňami de facto sociálnej segregácie, vylúčenia, diskriminácie a násillia.

V čase ekonomickej a sociálnej krízy, pocity bezmocnosti a obavy o budúcnosť zvyšujú riziko prehĺbenia miestneho napätia a konfliktov v štvrtiach. Skutočnosť je veľmi rozličná od krajiny ku krajine a od mesta k mestu, rôzne sú tiež odozvy miestnych a národných orgánov. Hlavné príčiny sú však zriedka vyriešené, prinajlepšom sa rozvinú politické reakcie, keď sa kritické sprievodné javy (napr. kriminalita mladistvých alebo delikvencia) objavia v spravodajstve.

Školské vzdelávanie v rómskych komunitách je jedným z najnáročnejších edukačných procesov tejto doby. S neistou školskou infraštruktúrou vyvinutou za posledné roky a so zníženým záujmom učiteľov zotrvať v znevýhodnených komunitách (prevažne v rómskych osadách), rómskych žiakov najviac ovplyvňuje vystavenie sa neistote, pokiaľ ide o ich blízku budúcnosť.

V súlade so správou Svetovej Banky z júna 2013¹, boli identifikované **štyri politické opatrenia** za účelom zredukovania veľkej medzery v predškolskom vzdelávaní a zlepšenia príležitostí pre vzdelávanie v ranom veku pre rómske deti vo východnej Európe:

¹ "A Good Start (AGS): Scaling-Up Access to Quality Services for Young Roma Children", Case Study of the Roma Education Fund Pilot Project, The World Bank

- (1) **Zvýšenie povedomia / informačné kampane.** Napr. poskytovanie základných informácií o výnosoch predškolským zariadeniam a informácií o registračných postupoch a dostupných dotáciách.
- (2) **Odstránenie finančných prekážok a / alebo poskytnutie dodatočnej (finančnej) podpory.** Napr. zabezpečenie základných materiálnych potrieb (napr. oblečenie), odstránenie poplatkov a úhrada školských obedov, ako aj poskytnutie malých dotácií podmienených pravidelnou dochádzkou.
- (3) **Implementácia inkluzívneho vzdelávania v predškolských zariadeniach pre rómske deti a ich rodičov.** Napr. odstránenie bariér súvisiacich s prijímacími postupmi, vytvorenie prívetivejšieho prostredia pre rómske deti v triede a s tým spojená väčšia angažovanosť rómskych rodičov.
- (4) **Podpora domáceho rodičovstva** zameraná na propagáciu raného vzdelávania v domacom prostredí ako oblasti pre intervenciu, ktorá dopĺňa intervencie v predškolskom vzdelávaní.

Vzhľadom na tieto zistenia a rovnako vzhľadom na všeobecný cieľ projektu, ktorý implikuje „Kľúčové kroky pre zapojenie rómskych detí do kvalitných predškolských programov,“ tréningový program je zameraný na riešenie nasledujúcich **cieľov**:

- Prezentovať konkrétne metódy, techniky a kroky za účelom vybudovania dobrých vzťahov medzi rómskou komunitou a miestnymi inštitúciami;
- Prezentovať, aká užitočná by bola úzka spolupráca medzi vzdelávacími inštitúciami a komunitami, obzvlášť status rodín a ich angažovanosť;
- Prezentovať konkrétne úspešné stratégie a projekty;
- Prezentovať konkrétne metódy a techniky v oblasti sporných riešení, spolupráca a zlepšenie vzájomnej tolerancie medzi rómskymi a nerómskymi obyvateľmi v obciach.

Metodológia

Tréningové moduly sú založené na princípoch a praxi neformálneho vzdelávania v sociálnej práci, aj keď boli vyvinuté a realizované v iných vzdelávacích kontextoch.

Sú to moduly:

- založené na vnútornej motivácii žiaka;
- všeobecne neznamenujú kontrolu nad individuálnym študijným cieľom;
- zamerané na žiaka a založené na skúsenostiach účastníkov;
- založené na osobnej zodpovednosti za učenie, podporované silnou skupinovou veličinou a kolektívnym prístupom;
- umožňujúce účastníkovi aplikovať a prenášať to, čo sa naučili, do praxe;
- berúce do úvahy potreby a motivácie účastníkov a otvorené pravidelným spätným väzbám a hodnoteniam;
- dokumentované za účelom dosiahnutia maximálneho viacnásobného efektu.

Vzájomné spoznávanie (rolová hra)

- Účastníci sa navzájom poznajú z predchádzajúceho tréningového stretnutia. Napriek tomu je to vždy dobrý spôsob, ako vyvolať účasť a tiež vidieť, ako veľa / ako málo si jeden od druhého pamätajú;
- Pri práci s tínedžermi / žiakmi slúži tento pracovný prostriedok ako prekonanie vzdialeností medzi sociálnymi pracovníkmi a žiakmi. Jeho adaptácia tiež veľmi flexibilným spôsobom napomáha k začleneniu účastníkov rôzneho pohlavia a / alebo veku;
- Je to *aktivita zameraná na budovanie skupiny*;
- Popis pomôcky:

Každý účastník dostane hárok, na ktorom je tabuľka s rôznymi charakteristikami. Podobne ako v „klasickej“ hre Bingo, musí vyplniť riadky menami ostatných osôb (rovnaké meno nemôže byť napísané dvakrát).

Hneď ako výjde riadok, osoba zakričí „Bingo“ a spolu si skontrolujeme odpovede.

Tabuľka môže byť použitá v tomto znení, ale môže byť prispôsobená osobitostiam skupinového zloženia. Dôležité charakteristiky pracovnej metódy sú dané: jej interaktivitou a jej neformálnym prístupom.

Nieko, kto sa zaujíma o záhradníctvo	Nieko, kto vyrástol na vidieku	Nieko, kto žije v krajine, v ktorej sa nenarodil	Nieko, kto je vegetarián
Nieko, kto bol alebo je členom miestnej rady	Nieko, kto vie, čo znamená „kamav tut“	Nieko, kto má 4 alebo viac detí	Nieko, kto hrá na hudobný nástroj alebo vie spievať
Nieko, kto už pracoval v bare	Nieko, kto má rád maľovanie alebo fotografické umenie	Nieko, kto ovláda 4 alebo viac jazykov	Nieko, kto má rád futbal
Nieko, kto je alebo bol školským učiteľom	Nieko, kto rád tancuje	Nieko, kto dobre varí	Nieko, kto je členom politickej strany

Verejnoprospešná práca alebo služba komunity

Väčšina Rómov, ktorí žijú v Európskej únii, sú jej členmi a majú presne tie isté práva ako ostatní občania Európskej únie. Tieto práva sú popísané v Charte základných práv Európskej únie². Rómovia vo všetkých európskych krajinách by mali mať rovnaké práva ako ostatní občania a malo by byť s nimi zaobchádzané rovnocenne bez diskriminácie. Niektorí Rómovia žijúci v Európskej únii sú legálne prebývajúcí „štátni príslušníci tretích krajín“ (migranti z oblastí mimo EÚ) a majú rovnaké práva ako ostatní štátni príslušníci tretích krajín.

Diskriminácia rasového a etnického pôvodu je zakázaná Smernicou o rasovej rovnosti v Európskej únii³ a je ilegálna vo všetkých členských štátoch EÚ. Diskriminácia voči Rómom má však dlhú históriu, ktorá pokračuje až doteraz. Veľa Rómov v Európe čelí predsudkom, intolerancii, diskriminácii a vylúčeniu vo svojom každodennom živote.

To má mnoho nasledovných dôsledkov na Rómov:

- Očakávaná dĺžka života Róma je o 10 rokov kratšia v porovnaní s ostatnými občanmi Európy;
- Miera úmrtnosti dojčiat medzi Rómami je 2 až 6-krát vyššia ako miera úmrtnosti vo všeobecnej populácii Európy;
- Menej ako polovica rómskych detí úspešne absolvuje základnú školu a veľmi málo z nich navštevuje strednú školu;
- Miera zamestnanosti je u Rómov nižšia ako miera zamestnanosti vo všeobecnej populácii;
- Bývanie je často chudobné s neadekvátnym prístupom k službám.

Vzhľadom na tieto okolnosti je nevyhnutné urobiť komunitu kľúčovým elementom v riešení problémov, ktorým čelia jednotlivci. V rómskych osadách, viac ako v iných miestach, je veľmi dôležitá otázka „vlastníctva“ pre správny vývoj komunity.

² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

³ <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/racial-equality-directive-application-and-challenges>

Škola ako centrálny element má byť vnímaná ako motor komunitného rozvoja. Prístup, akým by mohla byť využitá, je daný „Jednotným programom rovnosti“. Škola aktívne podnecuje rovnaké príležitosti pre všetkých študentov, rodičov, učiteľov a riaditeľov za účelom vytvorenia harmonickej študijnej komunity, kde každý dosahuje úspech.

Jednotný program rovnosti je založený na 7 kľúčových zásadách a na ich rokovaní sa zúčastnili všetci zástupcovia školskej komunity:

1. Deti;
2. Učiteľia;
3. Supervízori;
4. Rodičia;
5. Zákonní zástupcovia;
6. Komunitní partneri;
7. Zástupcovia bezbranných a potenciálne izolovaných skupín.

Sedem kľúčových zásad Programu rovnosti:

Zásada 1: Všetci členovia školy a širokej verejnosti sú rovnako cenní a dôležití pre to, čo sa deje v škole

Zásada 2: Sme si vedomí a rešpektujeme rozmanitosť.

Zásada 3: Podnecujeme pozitívne postoje a vzťahy a zdieľame pocit súdržnosti a rovnosti.

Zásada 4: Zaoberáme sa náborom pracovníkov, udrжанím sústavného rozvoja, čo je vykonávané férovým a objektívnym spôsobom za účelom podpory vízie a hodnôt našej školy.

Zásada 5: Snažíme sa znížiť a odstrániť existujúce nerovnosti a bariéry.

Zásada 6: Podporujeme otvorenú komunikáciu a diskusiu akejkoľvek náročnosti v priebehu našej cesty.

Zásada 7: Považujeme školskú komunitu za celok, ktorý prispieva k rozvoju každého jedného zo svojich členov.

Navyše, keď analyzujeme, čo škola pre komunitu predstavuje, kľúčový element je reprezentovaný **riadnym zmapovaním komunity**⁴, ktorého by si mal byť vedomý každý zo zainteresovaných subjektov. Mapovanie aktív, vytvorenie mapy toho, čo je cenné v našich komunitách, je uplatnením v rozvoji komunity. Ak hľadáte spôsob, ako začať pracovať za účelom smerovania miestnych obyvateľov k aktívnemu podieľaniu sa v mieste, kde žijú, je dobré začať s tým, čo poznáte. Ak nepoznáte miesto, v ktorom žijete, ako budete využívať všetky výhody, ktoré ponúka? Ako budete vedieť postaviť silnú a aktívnu komunitu bez základu aktív, ktoré sa tam už nachádzajú?

Mali by sme sa posadiť a popremýšľať o tom, kto sme a kde sa nachádzame, čo je prvým krokom k zisteniu, kam sa chceme dostať. Čo je tou komunitou, ktorú chceme rozvíjať? Sú to jej geografické rozmery? Je to história? Je to demografia? Je to mesto / dedina? Sú to najviac znevýhodnení spoluobčania, o ktorých sa zaujímate? Toto všetko môžu byť atribúty miesta, no sú to tiež len perspektívy. Perspektívy môžu byť rôzne a každá mení charakter toho, čo sledujete. Z pohľadu rozvoja komunity je užitočné chápať naše komunity v zmysle hojnosti v ľuďoch, veciach, službách a zdrojov, ktoré tu existujú. A to je to, o čom je naša práca: pokúsiť sa pochopiť, ako priblížiť to, čo robíme z perspektívy pozitívnej, kreatívnej a produktívnej – perspektívy, ktorá stavia na silných stránkach, prostriedkoch a aktívach. Zmapovanie aktív odhaľuje a skúma tieto prostriedky a aktíva. Čo je dôležitejšie, poukazuje na všetky vzájomné prepojenia medzi aktívami; tieto prepojenia odhaľujú spôsoby, ako aktíva sprístupniť. Ako sa dostanete k aktívam a využijete ich, ľudia zapojení do ich získavania a využívania, to všetko sú tiež aktíva. Aktíva – vzťahy medzi nimi a prístup k ich využívaniu – to sú základy, na ktorých sú komunity postavené.

Komunity môžu byť vybudované len so zameraním na silné stránky a spôsobilosť občanov, ktorí považujú danú komunitu za svoj domov. Tí, ktorí unikli nástrahám nedostatku, týmto vypracúvajú novú mapu založenú na starých pravdách, „Mapu aktív“. V centre mapy a procesu budovania komunity ležia „dary“ individuálnych obyvateľov, ich vedomosti, zručnosti, prostriedky, hodnoty a záväzky.

(John Kretzman, 1997).

⁴ Toto je Príloha 1, resp. Príloha 1a edukačného balíčka, Uplatnenie mapovania komunity

Komunita alebo geto? Dilema občanov rómskeho pôvodu

Mapovanie rómskej komunity vyvoláva rôzne reakcie. Niektorí hovoria, že vytváranie rómskych osád znamená vytváranie get cez postranné dvierka a návrat k rómskej izolácii. Niektoré miestne orgány vlastne demonštrujú zámer zlegalizovať existujúce rómske osady a regulovať v nich inžinierske siete, avšak územné plány obcí nepredpokladajú žiadne rozšírenia. Navyše sa objavili návrhy označenia zelenými pásmi okolo rómskych osád. Ak bude táto predstava pretrvávať, o niečo málo cez desať rokov sa budeme musieť vysporiadať s problémom preľudnenia, t.j. rómskych slumov. Zatiaľ čo zdôrazňujeme mapovanie rómskej etnickej menšiny (v pozitívnom zmysle), musí byť tiež spomenutý protipól: menej pozitívne úvahy o teritóriu a mapovaní rómskych osád, ktoré máme tendenciu prehliadať pre strach z obvinenia z rasistických názorov. Zaujímavou otázkou je, ako hranice – priestorové alebo sociálne – ovplyvňujú rozvoj komunity. Prítomnosť hraníc všade pripomína život v kletke, s limitovaným prístupom k tovarom, ktoré majú byť distribuované členom národa. Ako to ovplyvňuje vzťahy v rámci širšej komunity? Je celkom možné, že vedie k neuroticizmu, stavu, ktorý je charakterizovaný nadmernou citlivosťou, rozhorčenosťou, odporom a takou nenávisťou, že sa hovorí, že ľudia by si navzájom vyškrabali oči. Pri tvorení plánov rozvoja nie je možné vyhnúť sa množstvu otázok: Čo sa teraz deje v rómskej komunite, ktorá je postupne osídľovaná? Ako sa menia tradičné kultúrne formy? Aké procesy novej stratifikácie sú na mieste? Aký je predpoklad úlohy členov národnostnej väčšiny, keď sa stanú súčasťou rómskej komunity sobášom s členom rómskej komunity? Úloha ženských členov národnostnej väčšiny žijúcej v rómskej komunite je často významná.

Kde teda môžeme očakávať pokrok rómskej etnickej komunity? V rómskej dedine alebo v meste, ktoré ponúka viac možností rozvoja? Ale aj keď vytvoríme centrum rozvoja pre rómsku komunitu v mestských centrách (mestách), naskytne sa otázka:

Aké vysoké sú sociálne múry medzi Rómami a Nerómami? Za týmto účelom bol účastníkom poskytnutý nástroj **Cibuľa rôznorodosti**⁵.

Pomocou tohto nástroja účastníci skompletizovali vystavenie sa charakteristikám svojich komunít a dôležitosti pripustenia si zvláštností rómskych komunít, s ktorými pracujú. Bola nájdená odpoveď na kľúčový element tréningového kurzu, najmä **Ako miestny proces otvára dvere smerom k zapojeniu rómskej komunity do rozhodovacích procesov!**

***Vzdelávanie – vo všetkých svojich formách, celými svojimi prostriedkami
a pridelenými všetkými potrebnými prostriedkami***

Citát rómskeho rodiča v Rumunsku

“Mám dievča, ktoré minulý rok ukončilo ročník; chvíľu chodila do školy a potom už viac nechodila. Cítila sa zle, pretože mala pocit, že nie je ako ostatní. Nepoznala detaily. Jej kolegovia by jej pomohli s domácimi úlohami.”

(Interview s rómskym rodičom, Apudom Ulrichom, 2009: str. 29). Zdroj: UNICEF a UIS, 2012

Dostupnosť vzdelania je jadrom dosiahnutia mnohých z Cieľov Rozvoja Milénia, nie len tých, ktoré sú výlučne výchovné. Hoci sa vie veľa o dostupnosti v rôznych krajinách, a za posledné desaťročie došlo k niekoľkým významným prínosom, najmä v prípade dievčat a vzdelávania Rómov, mnohé ostávajú mimo školy, resp. menovite v škole, ale s vysokým rizikom neukončenia.

Prístup k základnému vzdelaniu leží v srdci rozvoja. Nedostatok vzdelania je súčasťou definície chudoby a rovnako aj prostriedkom pre jeho redukciu. Trvalý a zmysluplný prístup k vzdelaniu je rozhodujúci pre dlhodobé zlepšenia v produktivite, zníženie medzigeneračných cyklov chudoby, demografické zmeny, preventívnu zdravotnú starostlivosť, posilnenie postavenia žien a zníženie nerovnosti. Je zásadný pre dlhotrvajúce a súčasné predstavy rozvoja, ktoré

⁵ Príloha 2 – Cibuľa rôznorodosti

závisia od kapacít, ktoré vytvárajú alternatívy a slobody, ktoré popiera ignorancia (Streeten, 1999; Sen, 1999). Základné tézy, ktoré sú základom týchto pozorovaní, sú pevne stanovené a značne podporované vo výskumnej literatúre. Všeobecne je redukcia chudoby vnímaná ako nepravdepodobná, kým nebudú rozšírené vedomosti, zručnosti a spôsobilosti na tých, ktorí sú marginalizovaní z hospodárskej činnosti s pridanou hodnotou negramotnosťou, nedostatkom numerických znalostí, a argumentácii na vyššej úrovni, ktorá racionálne prepája príčiny a následky. Vo väčšine spoločností, a najmä tých, ktoré sa vyvíjajú rapídne, domácnosti a jednotlivci oceňujú účasť na vzdelávaní a značne investujú do získania výhod, ktoré im môže ponúknuť. Bohatí majú pochybnosti, že investície sa vyplatia; chudobní všeobecne zdieľajú tento názor a pripúšťajú, že zvyšujúca sa mobilita z chudoby je spätá so vzdelaním, aj keď ich aspirácie a očakávania sú menej často realizované.

Vzdelávanie, ako ho vo všeobecnosti poznáme, je prostriedkom aj cieľom. Vzdelávanie ako celoživotný proces, ktorý umožňuje sústavný rozvoj spôsobilostí človeka ako jednotlivca a ako člena spoločnosti, môže mať tri rôzne formy:

- formálne vzdelávanie – štruktúrovaný vzdelávací systém zvyčajne poskytovaný alebo podporovaný štátom, chronologicky stupňovaný a prevádzkovaný od primárnych po terciárne inštitúcie;
- neformálne vzdelávanie – učenie, ktoré prebieha v každodennom živote a môže byť získavané na základe každodennej skúsenosti, napr. od rodiny, priateľov, skupín rovesníkov, médií a iných vplyvov v životnom prostredí človeka;
- nonformálne vzdelávanie – vzdelávacia aktivita, ktorá nie je štruktúrovaná a uskutočňuje sa mimo formálneho systému.

Hlavným rozdielom medzi neformálnym a non-formálnym vzdelávaním je fakt, že neformálne vzdelávanie je nedobrovoľné a väčšinou pasívne, zatiaľ čo nonformálne vzdelávanie je výsledkom individuálnej dobrovoľnej činnosti a je väčšinou aktívne.

Nonformálne vzdelávanie zahŕňa dve skôr rozdielne skutočnosti: vzdelávacie aktivity uskutočňujúce sa mimo formálneho vzdelávacieho systému na jednej strane (napr. prednáška na tému spoločenských práv organizovaná odborovou organizáciou) a skúsenosť nadobudnutá počas uplatňovania záväzkov v dobrovoľníckej organizácii na druhej strane (napr. členstvo v rade mimovládnej organizácie zameranej na ochranu životného prostredia).

Aplikovateľnejšia definícia OECD je, že „formálny systém označuje všetky tie aspekty vzdelávania v rámci sféry záväzkov a vplyvu Ministra školstva, spolu so súkromnými školami, univerzitami a ostatnými inštitúciami, ktoré pripravujú študentov na oficiálne uznávané kvalifikácie. Nonformálny sektor zahŕňa vzdelávacie aktivity uskutočňujúce sa mimo formálneho systému, ako napr. aktivity realizované v rámci spoločností, profesionálnych asociácií, alebo nezávisle vnútorne motivovanými dospelými učiacimi sa.“ Táto definícia je formálne správna, ale neberie do úvahy skúsenosť nadobudnutú v občianskych združeniach alebo dobrovoľníckych organizáciách.

Podľa praktickejšej definície Európskeho fóra mládeže, nonformálne vzdelávanie zodpovedá súboru učebných nástrojov a učebných osnov, ktoré sú vnímané ako kreatívne a inovatívne alternatívy k tradičným a klasickým učebným systémom. Prostredníctvom osobnej interakcie a flexibility v riešení problémov môžu ľudia diskutovať záležitosti relevantné v ich živote ako občania spoločnosti a integrovať svoje vedomosti. Tohto procesu sa zúčastňujú rôzne typy ľudí, ale väčšinu môžeme nájsť v mimovládnych organizáciách zameraných na prácu s mládežou a komunitami.

„Pracovná skupina pre nonformálne vzdelávanie“ Rady Európy vypracovala svoju vlastnú definíciu nonformálneho vzdelávania ako „plánovaného programu osobného a spoločenského vzdelávania vytvoreného za účelom zlepšenia škály zručností a kompetencií, mimo formálnych učebných plánov, no pre ich doplnenie. Účasť je dobrovoľná a programy sú realizované tréňovanými lídrami v dobrovoľníckych a/alebo štátnych sektoroch a malo by byť systematicky monitorované a hodnotené, skúsenosť by mohla byť certifikovaná. Všeobecne je späté so zamestnanosťou a požiadavkami celoživotného vzdelávania jednotlivca.“

Nonformálne vzdelávanie je spôsob pomoci spoločnostiam byť demokratickejšie a rešpektovať ľudské práva. Je nevyhnutným doplnkom formálneho vzdelávania. Prostredníctvom účasti na nonformálnom vzdelávaní môžu občania dostať šancu experimentovať a preberať na seba zodpovednosť. Sú schopní rozvíjať svoju zvedavosť a entuziazmus, naučiť sa spolupracovať a uplatňovať demokratické rozhodovanie a rokovanie, čo je dôležitým krokom smerom k aktívnemu demokratickému občianstvu. Nonformálne vzdelávanie navyše rozvíja osobné,

sociálne a profesionálne zručnosti prostredníctvom experimentovania v relatívne bezpečnom prostredí.

Stanovením týchto hraníc porozumenia, bližšie k práci vykonávanej v školských priestoroch, ale nie nevyhnutne vo veľmi formálnom prostredí, pracovným nástrojom testovaným účastníkmi sú **Pozorovatelia**⁶, nástroj vyvinutý Radou Európy v manuáli MIRRRROS v boji proti antirómskym náladám⁷. V priebehu aktivity účastníci tréningového kurzu aj žiaci, s ktorými budú pracovať, sú podrobení pracovnej metóde a tiež jej citlivému obsahu. Týmto prístupom je predstavená a zažitá komunikácia s rómskymi rodičmi aj s členmi rómskej komunity, ako aj dôležitosť znázornenia dosiaľ neznámych faktov o nedávnych hrozbách, ktorým boli vystavené rómske komunity.

Vzdelávanie v ohrozených komunitách, SPOJOVACIE ČLÁNKY – model?

Rómske deti vstupujú do sveta s ťažkou batožinou plnou medzigeneračnej nerovnosti, rodiacej sa v spoločnostiach, kde sú diskriminácia a sociálno-ekonomické boje súčasťou každodenného života. Výskumníci a politickí činitelia sa zhodujú na tom, že naprieč celou Európou rómske deti zažívajú rozsiahle a systematické vyčlenenie zo vzdelávania, vedúce k značným medzerám v participácii a úspešnosti. Zdá sa, že školská segregácia je hlavným faktorom prispievajúcim k týmto značným nezrovnalostiam vo vzdelávaní.

Napriek tomu, že veľká väčšina rómskych detí nastupuje do školy, iba polovica z nich úspešne ukončí primárne vzdelávanie. Väčšina z nich navyše nedosiahne úroveň sekundárneho vzdelávania, a menej ako jedno percento sa zúčastní terciárneho vzdelávania v niektorých krajinách strednej, východnej a južnej Európy. Tieto medzery určuje široká škála faktorov, a v tejto správe sa zameriavame predovšetkým na školskú segregáciu. Rómske deti sú ďalej umiestňované v separátnych triedach založených výlučne na farbe pleti, národnosti a socio-ekonomickej situácii; často sú umiestňované v oddelených budovách, oddelených školách

⁶ Príloha 3- Pozorovatelia (Pozn. prekl.: Bystanders)

⁷ Link na jeho on-line verziu v Prílohe – užitočné zdroje

a triedach, vrátane špeciálnych škôl. To má za následok, že Rómovia získavajú podradné vzdelanie a znášajú diskriminačné zaobchádzanie zo strany učiteľov a školských úradníkov. Aj keď nie sú fyzicky oddelené, rómske deti sú bežne umiestňované do zadnej časti triedy, dostáva sa im menej pozornosti od ich učiteľov a znášajú šikanu a stigmatizáciu.

Diskriminačné zaobchádzanie je často spojené s národnými vzdelávacími systémami, ktorým chýba spôsobilosť vyriešiť potreby sociálne a etnicky znevýhodnených študentov a poskytnúť im interkultúrne a inkluzívne prostredie. Školská segregácia je v súčasnosti zakázaná Smernicou o rasovej rovnosti Európskej Únie a vnútroštátnymi zákonmi každej krajiny, pre ktorú sme vyvinuli prípadovú štúdiu; napriek tomu prax zotrúva a bola široko zdokumentovaná občianskymi organizáciami a odborníkmi. Segregácia bráni rómskym deťom v kvalitnom vzdelávaní, sociálnych sieťach, práci a lepších platových príležitostiach. Na druhej strane, dobre vytvorené desegregačné snahy a pozitívne medzietnické vzájomné pôsobenie môžu vytesniť predsudky zo strany nerómskych rovesníkov a prispieť k sebaúcte a hrdosti rómskych detí.

Za posledné štvrtstoročie bolo ústredným prvkom v národných a medzinárodných záväzkoch spätých s rómskou inklúziou v Európe zlepšenie prístupu k vzdelaniu pre rómske deti. Napriek tomu je uplatňovanie stratégie alebo praxe usmerňovania rómskych detí do oddelených škôl a tried založeného na ich národnosti – segregácia – politicky aj štrukturálne náročnou úlohou pre tieto vlády a zainteresované inštitúcie. Segregácia je de facto jedným z najagresívnejších pôvodcov nízkeho vzdelania a úspešnosti medzi rómskymi deťmi. Skupiny zaoberajúce sa právami riešili tento problém od roku 2000 prostredníctvom dokumentácie, presadzovania a projektov. Odborníci a aktivisti argumentovali početnými prípadmi etnicky segregovaných škôl, školských budov, tried a chybných diagnóz a umiestnení detí do špeciálnych škôl založených na etnických kritériách.

Pre segregované školy a triedy sú napríklad často charakteristické nasledovné nedostatky:

- Zlá infraštruktúra, ako napr. zle vybavené laboratória (na fyziku, chémiu, biológiu alebo informatiku) alebo nedostatok toaliet v priestoroch školy, kde Rómovia tvoria väčšinu.
- Nekvalifikovaní učitelia alebo vysoká miera fluktuácie zamestnancov škôl vo vidieckych alebo chudobných komunitách v porovnaní so školami v miestnych, resp. bohatých komunitách.

Napr. 28 percent učiteľov v školách s rómskou väčšinou nemá pedagogické vzdelanie v porovnaní s 16,5 percent učiteľov, kde tvoria Rómovia menšinu;

- Viac ako dvojnásobná miera absentérstva v školách s rómskou väčšinou ako v školách s rómskou menšinou. Ich absentérstvo má dopad na študijné úspechy rómskych detí a tiež ovplyvňuje niektorých rómskych rodičov, ktorí si to vysvetľujú ako neochotu vzdelávať rómskych študentov a ktorí teda preferujú úplné vyňatie svojich detí zo vzdelávacieho systému vôbec.
- Značne zredukovaná kvalita vzdelávania v školách s vysokým percentom rómskych detí, ovplyvňujúca skúsenosti a výsledky detí navštevujúcich tieto školy.

Výskum ukazuje, že viac ako 15 percent rómskych detí študujúcich v školách a segregovaných triedach je funkčne negramotných a ich rodičia sú nespokojní so vzdelaním, ktoré dostávajú. Jeden rómsky rodič povedal o svojom synovi: „*Nedovolím mu už chodiť do školy, nevie písať, čítať, plýtvá časom, a to je všetko.*“

Je dostupných viacero materiálov založených na špecifickej analýze rôznych krajín týkajúcich sa ich malých úspechov v snahe limitovať, resp. odstrániť školskú segregáciu rómskych detí. Pre skúšku, ako môže vyzeráť školská segregácia, je účastníkom predložený nástroj **Kroky k vytvoreniu inkluzívneho a pre štúdium príjemného prostredia**⁸. Ak je toto vykonané na individuálnej úrovni, účastníci sú požiadaní pracovať s nasledovnou výzvou:

Tento nástroj navrhuje kroky, ktoré by mohol školský personál podniknúť za účelom vytvorenia „inkluzívnejšieho a pre štúdium príjemného prostredia“ v ich škole. Obsahuje definície pojmov „inkluzívny“ a „pre štúdium príjemný“, ako je načrtnuté v zdrojovom dokumente, a jednoduchú aktivitu zameranú na identifikáciu a nájdenie spôsobov prekonať potenciálny odpor k zmene. S týmito všetkými benefitmi... prečo nemajú VŠETKY školy Inkluzívne, pre Štúdium Priateľské Prostredie?

Nižšie je uvedený zoznam niektorých prekážok (bariér), ktoré bránia vzniku IŠPP a môžu mať dopad na niektoré školy. Pre každú prekážku identifikujte spôsoby jej prekonania v rámci Vašej školy.

⁸ Príloha 5 and Príloha 6 – Kroky k dosiahnutiu IŠPP

1. Zmena vyžaduje energiu, otvorenosť a vôľu. Ak majú učitelia veľa súkromných záväzkov alebo veľa administratívnych povinností, ktoré nie sú spojené s učením, ako napr. absolvovanie častých porád, môžu mať pocit, že nemajú čas alebo energiu na zmenu.

Spôsoby prekonania tejto prekážky:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____

2. Učitelia nerozumejú, čo je IŠPP, alebo si myslia, že nemajú potrebné prostriedky na to, aby vytvorili IŠPP.

Spôsoby prekonania tejto prekážky:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____

3. Rodičia a dokonca aj učitelia možno nechápu výhody IŠPP a obávajú sa, že zapojenie všetkých typov detí v škole negatívne ovplyvní ich vlastné deti.

Spôsoby prekonania tejto prekážky:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- d. _____

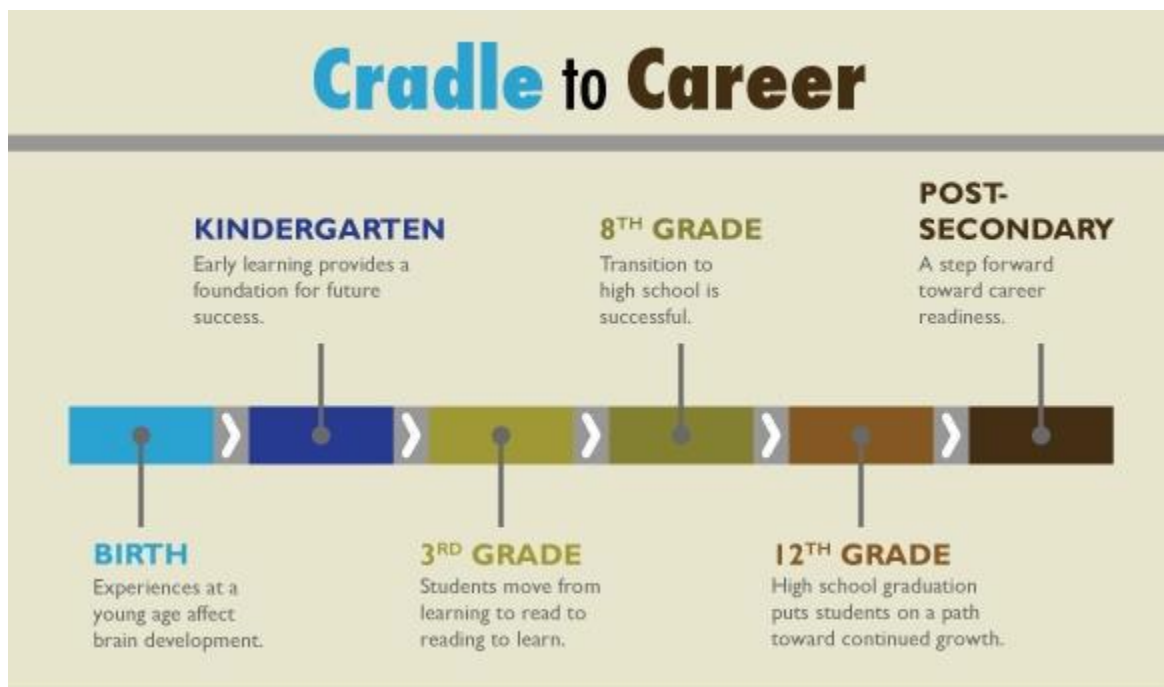
Po analýze skutočností je ďalším logickým krokom zistiť, či pracovné prostredie, ktoré majú, je vhodné pre prácu na udržateľnosti podpory ponúkanej v prospech svojich rómskych detí. Preto je ako pracovný nástroj použitá **Analýza predsudkov**⁹.

⁹ Príloha 4 – Analýza predsudkov

Poznanie predpokladov pre vytvorenie prostredia pre inkluzívne školské vzdelávanie a tiež, aká je povaha správania vo vzdelávacích predpokladoch, vyvoláva otázky, aký typ modelu by mohol byť použiteľný na úrovni komunity.

Prostriedok **SPOJOVACIE ČLÁNKY**, používaný v rôznych vzdelávacích situáciách a tiež známy pod inými názvami (napr. Promise Neighborhoods), sa odvíja od predpokladu, že „všetky vyrastajúce deti majú prístup k efektívnym školám a silným formám rodiny a komunitnej podpory, ktorá ich pripraví na dosiahnutie vzdelania a úspešný prechod do profesionálneho života.“

Z teoretickej perspektívy sa model riadi nasledujúcou cestou, kde je predpoklad, že je ukončený vzdelávací cyklus, čo je skutočnou výzvou pre rómske deti:

Od **KOLÍSKY** ku **KARIÉRE**

- Narodenie:** skúsenosti v mladom veku ovplyvňujú vývin mozgu
- Materská škola:** rané vzdelávanie vytvára základ pre budúci úspech
- 3. ročník:** študenti prechádzajú z učenia sa čítať k učeniu, ako sa učiť
- 8. ročník:** prechod na strednú školu je úspešný
- 12. ročník:** úspešné absolvovanie strednej školy posiela študentov na cestu kontinuálneho rastu

postsekundárne vzdelávanie: krok vpred k pripravenosti na kariéru

Program podporuje implementáciu inovatívnych stratégií, ktoré zlepšujú výsledky u detí v znevýhodnených komunitách. Toto je dosiahnuté vybudovaním súvislej podpory od kolísky ku kariére (pozn. prekl. cradle-to-career) a zvýšením spôsobilosti komunitných lídrov a organizácií plánovať, implementovať a monitorovať proces k dosiahnutiu 10 výsledkov (napr. študenti nastupujúci do materskej školy, pripravení uspieť v školskom systéme, úspešne absolvovať strednú školu a cítiť sa bezpečne v škole a v komunite) a 15 indikátorov (napr. dochádzka, počet absolventov a miera mobility žiakov, účasť na každodennej fyzickej aktivite).

10 Výsledkov

Výsledky a indikátory vzdelávania

1. Deti nastupujú do materskej školy pripravené uspieť v školskom systéme.

2. Žiaci sú zruční v študovaných predmetoch

3. Žiaci úspešne prechádzajú zo stredných ročníkov na strednú školu.

4. Mládež úspešne absolvuje strednú školu.

5. Absolventi strednej školy získavajú postsekundárne vzdelanie, certifikát alebo diplom.

15 Indikátorov

1. Počet a percento detí od narodenia po nástup do materskej školy, ktoré majú miesto, kde zvyčajne chodia (iné ako pohotovosť), keď sú choré alebo potrebujú poradiť ohľadom svojho zdravia.

2. Počet a percento 3-ročných detí a detí v predškolskom veku, ktoré na začiatku programu alebo školského roka vykazujú výkon primeraný svojmu veku naprieč viacerými oblasťami raného vzdelávania, meraný vhodnými vývojovými kritériami vzdelávania v ranom veku.

3. Počet a percento detí od narodenia po nástup do materskej školy zúčastňujúcich sa raného vzdelávania v centrách alebo formálnych vzdelávacích programoch v domácom prostredí (starostlivosť o dieťa, predškolský vek)

4. Počet a percento žiakov v alebo nad úrovňou triedy;

5. Miera dochádzky študentov v šiestej, ôsmej a deviatej triede.

6. Miera úspešného absolvovania.

7. Počet a percento žiakov, ktorí absolvujú s bežným stredoškolským diplomom a dosahujú postsekundárny stupeň vzdelania,

odborné certifikáty a iné priemyslom uznávané certifikácie alebo diplomy bez nutnosti opravy.

Výsledky podpory rodiny a komunity a indikátory

6. Žiaci sú zdraví.

8. Počet a percento detí, ktoré sa denne zapájajú do minimálne 60-minútovej miernej až intenzívnej fyzickej aktivity.

7. Žiaci sa cítia bezpečne v škole a vo svojej komunite.

9. Počet a percento detí, ktoré denne konzumujú čerstvé ovocie a zeleninu.

10. Počet a percento žiakov, ktoré sa cítia bezpečne v škole a na ceste z a do školy, merané posúdením potrieb školskej klímy.

8. Žiaci žijú v stabilných komunitách.

11. Miera mobility žiakov.

9. Rodiny a členovia komunity podporujú vzdelávanie v školách typu Promise Neighborhoods

12. Počet a percento rodičov, resp. členov rodiny detí vo veku od narodenia po nástup do materskej školy, ktorí uvádzajú, že čítajú svojim deťom tri alebo viackrát týždenne.

13. Počet a percento rodičov, resp. členov rodiny detí od materskej školy po ôsmy ročník, ktorí uvádzajú, že podnecujú svoje deti k čítaniu kníh a mimo školy.

10. Žiaci majú prístup k učebným pomôckam 21. storočia.

14. Počet a percento rodičov, resp. členov rodiny detí od deviateho po dvanásť ročník, ktorí uvádzajú, že sa rozprávajú s deťmi o dôležitosti vzdelania a kariéry.

15. Počet a percento žiakov, ktorí majú v škole a doma prístup k internetu (vrátane percentuálneho vyjadrenia, ako dlho majú tento prístup počas dňa) a k pripojenému počítačovému zariadeniu.

Kľúčové stratégie raného vzdelávania

Model SPOJOVACIE ČLÁNKY je vytvorený za účelom pomoci previesť komunity cez komplexnú oblasť raného detstva tým, že od nich požaduje zamerať sa na špecifické indikátory raného detstva súvisiace s prístupom detí k zdravotníckemu ústavu; vývojovým stupňom detí (pripravenosť do školy) vo veku 3 rokov a vo veku nástupu do materskej školy naprieč mnohými oblasťami; účasť detí (od narodenia po nástup do materskej školy) na

programoch raného vzdelávania a miera, do akej rodičia a členovia rodiny čítajú svojim deťom aspoň trikrát týždenne.

Tieto požadované kritériá rozvoja, spolu s flexibilným financovaním programu, umožňuje stážistom uplatňovať rôzne inovatívne stratégie, ktoré sa venujú zdravému vývinu detí, raným skúsenostiam, posilňujú spôsobilosť rodičov a pomáhajú rodinám vybudovať ochranné faktory. Stratégie, ktoré si osvojí jedna štvrt', môžu vyzeráť veľmi odlišne od tých ostatných, v závislosti od potrieb jej rodín, dostupných zdrojov a existujúcej spôsobilosti v rámci komunity a iných faktorov. Pod týmto modelom však vzdelávacie riešenia spadajú do štyroch kategórií:

1. Propagácia zdravých pôrodov a mladých detí prostredníctvom stratégií ako prenatálna starostlivosť a návšteva domácností.
2. Poskytovanie rodičovskej podpory a vzdelávanie prostredníctvom lekcií rodičovstva, tréningov a iných prístupov.
3. Monitoring a propagácia fungovania primeraného veku kontrolovaním detí v pravidelných intervaloch, aby sa zaistilo správne smerovanie a zasiahlo sa čo najskôr, ak je identifikované spomalenie.
4. Rozšírenie prístupu rodín k cenovo dostupným príležitostiam raného vzdelávania prostredníctvom finančnej asistencie, iniciatív zlepšovania kvality a podpory počas prechodu do materskej školy.

Hneď, ako je tento nástroj predstavený, čo má svoje obmedzenie v prípade rokovaní s rómskymi komunitami vrátane rodičov a žiakov, ďalším logickým krokom je pozrieť sa na špecifiká práce v interkultúrnom prostredí s metodológiou interkultúrneho vzdelávania. Preto kľúčovú úlohu zohráva znázornenie spôsobu, **ako komunikovať s rómskymi rodičmi**¹⁰ a tento koncept je prezentovaný účastníkom.

Tým, že je vedená otvorená diskusia na túto tému, sú tiež v tomto ohľade riešené stereotypy a účastníci tréningu sledujú, aké je dôležité poznať do čo najväčšieho detailu charakteristické vlastnosti rómskych komunít, v ktorých je ich projekt realizovaný.

¹⁰ Príloha 7 – Komunikácia s rómskymi rodičmi

Aby to bolo konkrétnejšie, účastníci prechádzajú cez tréningový nástroj **Vieš?**¹¹.

Interkulturalita je predvídaná ako nevyhnutný predpoklad pre udržateľnú a efektívnu prácu v rámci rómskych komunít, konkrétne s rómskymi deťmi. **Interkultúrne vzdelávanie** je vysoko špecializovaná forma inštrukcií vytvorená za účelom pripraviť osoby k tomu, aby žili a pracovali efektívne v kultúrne rozmanitých spoločnostiach. Pojem „vzdelávanie“ zahŕňa všetky komponenty formálneho a nonformálneho vyučovania, vzdelávania v rodine a v komunite a všetky ďalšie porcesy organizovanej sociálnej interakcie zameranej na vzdelávanie jednotlivca.

- Ako proces, Interkultúrne vzdelávanie zahŕňa tri navzájom prepojené koncepty:

- Interkultúrna interakcia

- Interkultúrna komunikácia

- Interkultúrne chápanie

- Ako prístup, Interkultúrne vzdelávanie propaguje

- uznanie kultúrnej rôznorodosti

- solidaritu a toleranciu

- podporu vzájomného rešpektu

- etnorelatívne myslenie ako prostriedok zabránenia stereotypizácie a predsudkov

Ako stratégia, Interkultúrne vzdelávanie sa zameriava na nasledovné:

- Identifikácia bariér, ktoré obmedzujú študentov z rôznych kultúrnych zázemí dosiahnuť ich plný študijný potenciál s cieľom poskytnutia koncepcie opätovného preskúmania týchto bariér v meniacom sa učebnom kontexte a redukovania ich dopadu poskytnutím podporných stratégií.

- Rozvoj zručností v pochopení kultúrnej rozmanitosti v procese vyrovnávania sa s odlišnosťami v rozmanitej a meniacej sa spoločnosti pomocou školskej učebnej komunity, a zapracovanie odlišností a rôznorodosti do vedomostnej základne školy. Za účelom dosiahnutia stanovených cieľov máme za potrebné:

- úzko spolupracovať s rómskou komunitou a vytvoriť silné väzby medzi školou a rodinou prostredníctvom rómskych mediátorov;

¹¹ Príloha 8 – Vieš?

- podporovať školy v momente nástupu rómskych detí do raného vzdelávania za účelom limitovania kritického prechodového obdobia medzi školou a domovom;
- ponúkať trvalú podporu týkajúcu sa obzvlášť pokroku študentov v rámci školských osnov uľahčením zriadenia podporných tried, financovanie špecializovaného pedagogického personálu, poskytovanie dodatočných zdrojov atď.;
- ponúkať konzultácie a psychologickú podporu rodičom aj členom školskej komunity v snahe riešiť tie interpersonálne a personálne parametre, ktoré bránia úspešnému vzdelávaniu;
- poskytovať príležitosti pre tréning pedagógov a ich profesijný rast v oblasti interkultúrneho vzdelávania;
- poskytovať príležitosť pre rodičov, aby navštevovali hodiny vzdelávania pre dospelých v snahe dosiahnuť účasť celej rodiny v učebnom procese;
- vyvinúť systém monitorovania školského pokroku za účelom monitorovania účasti a miery úspechu rómskych detí v snahe izolovať bariéry, ktoré bránia úspešnému vzdelávaniu a lokalizovať faktory, ktoré podnecujú zapojenie sa do školy a komunity;
- vytvoriť trvalé sústavy a väzby na podporu RÓMSKYCH otázok v oblasti vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, prosperity a bývania.

Za účelom experimentovania, akým efektívnym nástrojom je interkultúrne vzdelávanie v práci s rómskymi komunitami, účastníci využijú nástroj „*Čelenie identite*“¹².

Výzvy v boji proti školskej segregácii v rómskych komunitách na miestnej úrovni

Doposiaľ pracovali účastníci na zmapovaní miestnych partnerov, analyzovali špecifiká práce s členmi rómskych rodín a prostredníctvom modelu experimentovali v znevýhodnenej komunite, pozerali, ako môžu prispieť k lepšej dochádzke rómskych detí do vzdelávacích procesov.

¹² Príloha 9 – Čelenie identite

Čo však musí byť pokryté je spôsob, ako projekty ako tento môžu konkrétne prispieť k udržateľnej zmene celej komunity. A je to potrebné, keďže vzdelávanie, či už vo formálnom alebo nonformálnom prostredí, je kontinuálny proces. Za týmto účelom boli účastníkom predstavené tieto štyri veľké otázky:

- ❖ Čo sa myslí pod pojmom miestna úroveň?
- ❖ Prečo je pôsobenie na miestnej úrovni dôležité?
- ❖ Čo potrebujú organizácie k tomu, aby boli zaangažované na miestnej úrovni?
- ❖ Aké sú kľúčové oblasti pôsobenia? V každom prípade, vo väčšine ohľadov poradenstvo, ktoré z toho vyplýva, nie je špecifické vzhľadom na potreby a situáciu Rómov. Väčšina je aplikovaná na situáciu všetkých etnických a národnostných menšín, ktoré zažívajú systémovú diskrimináciu a socio-ekonomické znevýhodnenie, a preto môže byť použité ako základ pre stratégie na miestnej úrovni, ktoré riešia rasizmus a situáciu menšín vo všeobecnosti.

Čo sa myslí pod pojmom miestna úroveň?

Pojem potreby na miestnej úrovni je potrebné pochopiť flexibilným spôsobom, aby sa zabezpečila jeho relevantnosť z hľadiska geografickej situácie a štruktúry spravovania jednotlivého štátu. Geograficky je miestna úroveň je úroveň mesta alebo dediny spolu so svojim okolitým prostredím. Môže to byť dokonca veľké mesto alebo región obklopujúci niekoľko menších miest alebo dedín. Zo sociálneho hľadiska je to oblasť, ktorá má príznačnú identitu pre všetkých, ktorí v nej žijú: majú pocit, že do nej patria, môžu sa vídať, stretávať a osobne spoznávať s ostatnými, ktorí tam žijú a majú pocit, že majú priame spoločné záujmy (alebo prípadne konflikty) s ďalšími obyvateľmi. Z pohľadu tohto poradenstva je však dôležitejší administratívny význam slova miestny. Všetky európske národy majú úrovne správy a administrácie pod úrovňou štátu, ale to, ako sú stanovené, sa do značnej miery líši. Reflektujúc rast miest ako politicky nezávislých jednotiek nasledujúcich úpadok feudalizmu naprieč celou Európou, existuje v mnohých krajinách silná tradícia miestnej autonómie, s priamo volenými starostami a radami na úrovni miest a dedín. Na druhej strane, nárast národných štátov vzdoroval a obmedzil tento vývoj, čo malo za následok, že mestá sú priamejšie spravované a regulované štátom, alebo

v prenesenej štátnej správe (ako napr. prefektúry) koexistujú popri miestne volených orgánoch.

V našom projekte je hlavným bodom záujmu samospráva – miestne zvolená správa mesta alebo obce, spolu s ich oblasťou správy. Táto oblasť môže byť výlučne mestská, ale väčšinou obklopuje aj okolitú vidiecku oblasť vrátane dedín, prímestských častí alebo dokonca menších miest. V týchto podoblastiach môžu existovať čiastkové správy, výsledkom ktorých je komplexná administratívna štruktúra. ďalšie komplikácie môžu vzniknúť kvôli spôsobu, akým sú rôzne správne funkcie alokované do rôznych úrovní, alebo sú zdieľané medzi volenou správou a prenesenou správou štátu. Čo je miestne, teda musí byť definované vzhľadom na konkrétne okolnosti. Malo by identifikovať úroveň, na ktorej je možné začať pôsobiť za účelom riešenia problémov – v tomto prípade potreba vyvinúť a implementovať stratégie pre rómsku integráciu. Hoci nasledovné poradenstvo sa zameriava hlavne na to, ako začať pôsobiť na úrovni samosprávy, toto by malo byť chápané flexibilne, a poradenstvo môže byť aplikované na škálu úrovní a vládne usporiadanie.

Prečo je pôsobenie na miestnej úrovni dôležité?

Zo skúseností s bojom proti vylúčeniu Rómov a ostatných menšín naprieč Európou vyplýva, že pôsobenie na miestnej úrovni je dôležité z nasledovných dôvodov:

- ❖ Vo väčšine krajín Európy, ktoré sa vyznačujú početnou rómskou populáciou, sú na mieste národné stratégie pre propagáciu integrácie Rómov. Avšak je nepravdepodobné, že národné politiky a stratégie vzťahujúce sa k menšinám budú efektívne, ak sa nevynájde mechanizmus, ktorý by ich implementoval na miestnej úrovni.
- ❖ Situácia Rómov sa líši od lokality k lokalite, tak ako aj situácia populácie vo všeobecnosti. Preto je dôležité, aby národné politiky vzťahujúce sa ma Rómov boli implementované flexibilne a adaptované tak, aby vyhovovali miestnym potrebám. Miestna úroveň, najmä tá samosprávna, je úrovňou, na ktorej je administrovaná väčšina verejných služieb. Je potrebné začať pôsobiť na tejto úrovni, aby sa zaistilo, že tieto služby sú primerané právam a potrebám Rómom, spolu s ostatnými zložkami miestnej populácie.
- ❖ Priamo volené obecné a iné miestne orgány majú politickú autonómiu v rozhodovaní, ako budú pristupovať k otázke Rómov. Preto je potrebné začať pôsobiť na miestnej úrovni,

aby bolo možné ovplyvniť rozhodovací proces v záležitostiach týkajúcich sa integrácie Rómov.

❖ Miestna úroveň je úroveň, na ktorej sa Rómovia, ako ostatné menšiny, môžu ľahko zorganizovať, aby si uplatnili svoje práva, obhajovali svoje záujmy na politickej úrovni a kolektívne sa zapájali do občianskeho procesu. To je možné dosiahnuť prostredníctvom formovania miestnych mimovládnych organizácií, vrátane rómskych komunitných združení a mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa občianskymi právami a komunitnými otázkami vo všeobecnosti.

❖ Úroveň obce, a najmä miestnej štvrte, je úroveň určitého významu v živote väčšiny ľudí, t.j. tá, ktorú poznajú, dbajú o ňu, pôsobia v nej a majú pocit, že nad ňou majú priamu kontrolu. Za účelom propagácie občianskej participácie zo strany Rómov a iných vylúčených, resp. marginalizovaných skupín je potrebné, aby miestne stratégie mali dosah nielen na regióny a obce, ale tiež priamo na úrovni danej štvrte.

❖ Miestna úroveň je úrovňou, na ktorej sa uskutočňuje väčšina inovácií, zatiaľ čo jednotlivci a mimovládne organizácie vyvíjajú praktické riešenia novovzniknutých problémov. Národní politickí činitelia by mali byť ochotní podporovať iniciatívu a inovácie na miestnej úrovni a okrem toho umožniť ostatným, aby sa z nej učili prostredníctvom propagácie šírenia miestnych „osvedčených metód“.

Čo potrebujú organizácie k tomu, aby boli zaangažované na miestnej úrovni?

Všetky organizácie, ktoré majú schopnosť pozitívne prispieť k integrácii Rómov, by mali byť zaangažované do pôsobenia na miestnej úrovni. Verejné orgány sú obzvlášť dôležité, pretože majú právne a ústavné záväzky, aby bolo zaistené rešpektovanie a implementácia práv všetkých občanov. Občianska spoločnosť tiež zohráva dôležitú úlohu, obhajovať záujmy na politickej úrovni a tiež aktívne spolupracovať na riešení problémov.

❖ Volené obecné orgány zohrávajú kľúčovú úlohu ako demokraticky volení zástupcovia miestnej populácie. Majú dôležité právomoci a záväzky, často súvisiace so širokou škálou funkcií (napr. bývanie, sociálna prosperita, vzdelávanie). Sú to väčšinou významní miestni zamestnávateľia. Potrebujú zaobstaráť vedenie v otázkach vzťahujúcich sa k rómskej integrácii a ponúkajú model osvedčených metód, ktorý môžu nasledovať ostatní.

- ❖ Administratívne správy centrálnej vlády (napr. prefektúry) majú rovnako kľúčovú úlohu. Tiež môžu byť zodpovedné za dôležité funkcie a služby na miestnej úrovni a môžu napomáhať k zaisteniu, že politika miestnej správy v oblasti rómskych otázok je prenesená do praxe na miestnej úrovni.
- ❖ Verejné orgány s jednotlivými funkčnými záväzkami potrebujú byť zaangažované, aby sa zaistilo, že potreby a práva Rómov sú efektívne riešené lokálne v ich každodennom fungovaní. Orgány zaoberajúce sa vzdelávaním, zdravotníctvom, prosperitou, bývaním, policajnou kontrolou a trestným súdnictvom budú tiež obzvlášť dôležité.
- ❖ Miestne rómske mimovládne organizácie sú tiež podstatné, pretože vyjadrujú záujmy a záležitosti miestnych Rómov, propagujú a podporujú participáciu Rómov na verejnom procese vo všeobecnosti.
- ❖ Ostatné organizácie občianskej spoločnosti na miestnej úrovni môžu tiež mať schopnosť významne prispieť vo svojej oblasti pôsobenia zameraním sa na otázky týkajúce sa Rómov, ktoré môžu zahŕňať ľudské práva, právne poradenstvo a rozvoj komunity.
- ❖ Súkromné firmy tiež môžu zohrávať určitú úlohu, keďže sú miestnymi zamestnávateľmi a poskytujú miestne služby. Môžu byť ochotní poskytnúť podporu miestnej komunite rôznymi spôsobmi, vrátane sponzorovania určitých aktivít.

Aké sú kľúčové oblasti pôsobenia?

Efektívna integrácia Rómov na miestnej úrovni vyžaduje pôsobenie v štyroch kľúčových oblastiach:

- ❖ Splnomocnenie Rómov, založené na rozvoji komunity
- ❖ Budovanie partnerstiev medzi verejnými orgánmi a rómskymi komunitami
- ❖ Formulácia a implementácia stratégií integrácie
- ❖ Rozvoj inštitúcií a zmena miestnych verejných orgánov

Zatiaľ čo sú objasnené tieto charakteristiky, musí byť účastníkom predstavená posledná otázka: v miestnej komunite, vytvorenej z viacerých rôznych zúčastnených strán, preto sú rómske komunity do takej miery vystavené rasizmu a prečo školy poskytujú tak málo podpory? Kľúčom k nájdeniu odpovede bude pozrieť sa vo veľkej miere na charakteristiky etnického pôvodu v rámci komunit.

POCHOPENIE ETNICKÉHO PÔVODU A ETNICKÝCH SKUPÍN

Za účelom čeliť náročnej úlohe týkajúcej sa etnických konfliktov a zabrániť ich vytupňovaniu do násilia, je dôležité pochopiť, čo je etnická skupina, čo definuje našu individuálnu a skupinovú identitu, najmä našu etnickú identitu, ako sa táto identita vyvíja, aké sú vzťahy medzi rôznymi etnickými skupinami a prečo je také náročné riešiť etnické konflikty.

Čo je etnická skupina?

Prídavné meno *etnický* pochádza z gréckeho slova *ethnos*, čo znamená *rasa, ľudia, národ* alebo *kmeň*. Dnes je jeho primárnym významom slovo *ľudia*.

Etnická skupina je definovaná ako skupina ľudí, ktorí zdieľajú jednu alebo viacero z uvedených charakteristík: jazyk, príbuznosť, rodokmeň, rasu, kultúru, náboženstvo, históriu a / alebo fyzický vzhľad. V rôznych situáciách prevláda jeden alebo viacero z týchto etnických markerov definujúcich etnickú skupinu.

V antropologickej literatúre sú etnické skupiny definované ako populácie, ktoré:

- Sú biologicky samostatne zachovateľné
- Zdieľajú základné kultúrne hodnoty
- Komunikujú a vzájomne pôsobia ako rozšírené rodiny
- Majú členstvo, s ktorým sa stotožňuje skupina aj ostatní, formujúce špeciálnu kategóriu

Psychológovia a sociológovia vysvetľujú, že etnické skupiny sú vytvárané ľuďmi, čím sa rieši ich potreba identity a bezpečia prostredníctvom príslušnosti k skupine, založenej na príbuzenských vzťahoch, zdieľaných spomienkach na spoločných predkov, zdieľané mýty o zrade a ponížení, odporu a víťazstiev. Etnické skupiny sú často prirovnávané k prevrátenej chladničke. Chladnička produkuje vnútorný chlad, ale vytvára vonkajšie teplo. Etnické skupiny vytvárajú vnútorné teplo pre svojich členov, no zároveň vonkajší chlad, aby toho boli schopné.

Akademici stále diskutujú: sú etnické skupiny prvotne generované kolektívnymi skúsenosťami alebo ich generujú vodcovia pre svoje politické zámery? Rastú etnické skupiny organicky alebo sú vytvárané vedome? Vytvára vývoj a moderná technológia univerzálnu kultúru, proces homogenizácie, ktorý ľudí núti zbaviť sa zvyku obzerať sa späť na našich predkov v hľadaní identity a zmyslu? Alebo pokrok zvyšuje povedomia o jedinečnosti človeka, stimulujúc pátranie po príslušenstve k špecifickým etnickým komunitám?

Neexistujú žiadne definitívne odpovede. Ale všetci sa zhodnú na tom, že etnicita je jedným z dôležitých aspektov *našej identity*, nášho sebavedomia, ktoré je nevyhnutnou súčasťou každého jednotlivca, ktorý sa stáva dospelým jedincem.

Mnoho výskumníkov sa snažilo zachytiť pojem individuálnej a skupinovej identity a jej zložky, etnickej identity.

O identite a etnickej identite

Každý človek je v určitom ohľade

- (a) *Ako všetci ostatní ľudia*
- (b) *Ako niektorí ostatní ľudia*
- (c) *Ako žiadni iní ľudia*¹²

To znamená, že (a) je veľa charakteristických vlastností, ktoré zdieľajú všetky ľudské bytosti s ostatnými členmi druhu a (c) existujú tiež spôsoby, akými je každý jednotlivec jedinečný. Úroveň (b) je dôležitá pre pochopenie skupín ľudí, medzi nimi aj etnických skupín, pretože upozorňuje na charakteristiky, ktoré ľudské bytosti spoločne zdieľajú s *určitými* ďalšími ľudskými bytosťami, formujúcimi skupiny, ktoré označujú ako „my“.

Pravdepodobne vo veľmi skorých štádiách spoločenského vývoja človeka, keď ľudia hovorili „my“, označovali iba malú a izolovanú skupinu ľudí, v ktorej žili¹³. Dnes, keď ľudia povedia

¹² Clyde Kluckhohn and Henry A. Murray, *Personality in Nature, Society and Culture*, 1953

„my“, označujú rozmanité a väčšie skupiny, resp. siete navzájom závislých ľudí. Tendenciou je, že tieto skupiny alebo siete sú stále väčšie a väčšie. Človek môže mať pocit, že patrí súčasne do viac ako jednej skupiny alebo siete ľudí, o ktorých môže hovoriť ako „my“ a s ktorými má spoločné záujmy, kultúru, tradície, jazyk, profesiu, etnicitu alebo iné osobné atribúty identity. Tieto rozličné skupiny, ku ktorým má človek pocit príslušnosti, sú definované ako *vrstvy identity*.

A čo Vy? Aké sú vaše vrstvy identity? Čo je Vašou „zložkou prežitia“?

Táto teória by mohla vysvetľovať niektoré z príčin stojacich za etnickými konfliktmi, s ktorými zápasili bývalé komunistické krajiny za posledných desať rokov. Rozpad sociálnej štruktúry štátov a následný chaos podnietil ľudí k nachádzaniu nových vrstiev usporiadania, ktoré im pomôžu cítiť sa bezpečnejšie a uchádzať sa o nové postavenie moci a hospodárskych výsledkov. Ľudia stratili svoju pôvodnú zložku prežitia – štát – a hľadali nové. Vymenili pôvodnú väčšiu vrstvu identity – občianstvo v multietnickom štáte, ktorý sa rozpadal a nebol už schopný riešiť ich základné potreby, za vrstvu svojej etnickej skupiny. Týmto spôsobom sa všetky konfliktné línie, nezávisle od ich príčin, splynuli s líniami etnickej skupiny. A početné konflikty, staré a potláčané spolu s novými vyplývajúcimi z obdobia prechodu, sa stali konfliktmi medzi etnickými skupinami, ktoré bolo náročnejšie zvládať a riešiť.

Charakteristiky etnickej identity

Charakteristiky etnickej identity by mohli byť kategorizované ako viditeľné a neviditeľné.¹⁵

Viditeľné charakteristiky sú:

- Fyzické charakteristiky, ktoré sú (a) determinované narodením, ako napr. farba pleti a vlasov, fyzionómia, výška a tvar tela (b) ostatné fyzické znaky, ktoré nie sú determinované narodením, ale sú späté s tradíciami a náboženskými normami.
- Charakteristiky správania, ako napr. postoj, gestá, spôsob komunikácie, spôsob obliekania atď.

Neviditeľné charakteristiky sú:

¹³ Stephen Mennel "The Formation of We – Images: A Process Theory", ed. By Craig Calhoun, Oxford, Cambridge, Blackwell, 1994

¹⁵ Donald L. Horowitz "Ethnic Groups in Conflict", University of California Press, 1983

- Jazyk, slovná zásoba a prízvuk
- Mená, stravovacie a iné kultúrne normy, tradície, hodnoty

Aké sú viditeľné a neviditeľné charakteristiky vašej etnickej skupiny?

Okrem týchto charakteristík je etnická identita definovaná:¹⁶

- Spoločnými nepriateľmi – ktorí pomáhajú členom skupiny zadefinovať sa poznaním toho, kým nie sú
- Vybranými slávami – dôležité, zvyčajne mytologizované a zidealizované úspechy, ktoré sa udiali v minulosti
- Vybranými traumami – tiež mytologizované straty, porážky, poníženia, udalosti, nad ktorými je väčšinou ťažké truchliť
- Hranicami – fyzickými a / alebo mentálnymi – ktoré pomáhajú eliminovať zmätok medzi zasvätenými a nezasvätenými, medzi „nami“ a „nimi“

Nachvíľu porozmýšľajte a identifikujte vo svojej etnickej skupine nepriateľov, mýty o slávach a traumách. Zažili Ste niekedy vonkajší chlad iných etnických skupín?

Vzťahy medzi etnickými skupinami

Etnické skupiny môžu byť z hľadiska vzájomného vzťahu klasifikované a neklasifikované

(a) Klasifikované etnické skupiny

Keď sa hranice etnicity prekrývajú s hranicami moci a sociálnej triedy, definujeme etnické skupiny ako klasifikované (klasifikované jedna nad druhou). Klasifikované etnické skupiny sú usporiadané v spoločenskej hierarchii, pričom jedna etnická skupina má monopol ekonomickej, politickej, informačnej a kultúrnej moci a je situovaná v nadradenej šasti spoločenskej pyramídy, pričom ďalšia etnická skupina je zbavená väčšiny typov moci, situovaná na najnižšej úrovni spoločenskej pyramídy, žijúca v chudobe a ignorancii. Mobilita z jednej skupiny do druhej je obmedzená a nerovná distribúcia zdrojov je posilnená sústavou predpisov správania a zákazov. V legitimizácii tejto hierarchie zohráva

¹⁶ Vamik Volkan, Center for Study of Mind and Human Interaction of the University of Virginia, USA, www.virginia.edu

dôležitú úlohu náboženstvo. Etnický konflikt v usporiadaných systémoch má sfarbenie spoločenskej triedy, pretože etnické skupiny do veľkej miery splývajú s triednymi líniami.

Všeobecný stereotyp podradenej, vylúčenej skupiny ju vyobrazuje ako pomalú, násilnú, lenivú, nevychovanú a špinavú. Samozrejme, takéto skupiny často robia špinavú prácu.

Správanie a pocity členov dvoch skupín majú niektoré špecifické charakteristiky, identifikované psychosociologickými výskumami.

Správanie podradených, vylúčených a marginalizovaných veľakrát zahŕňa:

- obviňovanie ostatných členov skupiny za všetky ich problémy
- Nedôverovanie nikomu, kto neodsudzuje ostatných
- Koncentrovanie sa, resp. riešenie skôr osobných a nepatrných problémov namiesto tých najdôležitejších

Tieto pocity sú zmesou strachu, nízkeho sebavedomia, hnevu, nenávisti a vnútornej sily odporovať neférovosti života a utrpeniu.

Správanie tých, ktorí majú moc a utláčajú druhých, veľakrát zahŕňa:

- Systematické popieranie práv podradenej skupiny
- Hľadanie odôvodnenia diskriminácie a útlaku
- Nenávisť vylúčených ľudí
- Časté použitie násilia

ich pocity sú zmesou strachu, hnevu, nenávisti a nadradenosti.

Z globálneho hľadiska je etnická podradenosť na ústupe, erodovaná šírením univerzalistických, egalitárnych a na úspech orientovaných hodnôt a rozširovaním vzdelávania. Medzinárodný právny rámec a politiky podporujúce koncepty univerzálnych ľudských práv sa snažia priviesť prax do súladu z egalitárnou a inkluzívnou ideológiou.

(b) Neklasifikované etnické skupiny

Neklasifikované etnické skupiny existujú v paralele, pričom každá má svoju vlastnú sociálnu stratifikáciu. Na otázku, kto je nadradený, neexistuje odpoveď, pretože skupiny nie sú

klasifikované vo vzťahu jednej k druhej. Sú v neustálom vzájomnom súperení, snažiac sa potvrdiť nadradenosť vlastnej kultúry. Vzťahy medzi neklasifikovanými skupinami nie sú také predvídateľné ako vzťahy medzi klasifikovanými skupinami. O nedorozumenia a nepochopenie nie je núdza. Vo všeobecnosti nekategorizované skupiny žijú v rovnakom teritóriu následkom migrácie a neúplného dobývania a každá z nich má pretrvávajúce historické krivdy: skupina, ktorej dobývanie bolo neúplné živí nenaplnené teritoriálne ambície, zatiaľ čo skupina, ktorej územie bolo čiastočne dobyté, má túžbu pomstiť sa.

Nekategorizované skupiny majú vážny potenciál pre konflikt a násilie. Keď sa objaví násilie, nekategorizované skupiny chcú suverénnu autonómiu, vylúčenie paralelných etnických skupín z podielu na moci alebo obrat k idealizovanému, etnicky homogénnemu *statusu quo ante*.

Ale nekategorizované skupiny majú tiež obrovský potenciál vyvinúť sa do spoločností, kde etnické rozdelenie nie je také významné.

V danej krajine sa môžu nachádzať rôzne etnické skupiny, niektoré kategorizované vo vzťahu jednej k druhej a niektoré nekategorizované. Rozlíšenie medzi týmito dvoma skupinami – kategorizovanými a nekategorizovanými – je dôležité pre správne pochopenie príčin eventuálneho etnického konfliktu a identifikáciu ich riešení.

Porozmýšľajte nad etnickými skupinami vo Vašej krajine. Aké typy vzťahov medzi nimi existujú, kategorizované alebo nekategorizované? Uvedte príklady.

Spoločenská organizácia multietnických spoločností

História ukazuje, že multietnické spoločnosti, spolu s kategorizovanými aj nekategorizovanými skupinami, hľadali usporiadanie schopné zabezpečiť spoločenskú stabilitu a poriadok. Sociológia identifikovala tri základné modely spoločenskej organizácie multietnických spoločností:

1. Segregácia
2. Integrácia

3. Spolunažívanie

Model Segregácie

Tento model je založený na predpoklade, že jedna etnická skupina by mala mať monopol ekonomickej, politickej, kultúrnej a spoločenskej moci. Táto skupina presadzuje svoju vlastnú kultúru nad ostatnými skupinami a neakceptuje, resp. neuznáva ich práva mať odlišný jazyk, tradície a kultúru. Segregácia je založená na uzatvorených a výhradných ideológiách, ktoré využívajú nasledujúce stratégie pre udržanie statusu quo:

- Deštrukcia: všetko, čo nepatrí do vládnucej kultúry, je zničené zabitím alebo deportáciou ľudí, ktorí majú odlišný jazyk a tradície
- Právna a fyzická separácia: medzi vládnucou skupinou a ostatnými sú zakázané spoločenské kontakty, stereotypy sú prenášané a vynucované prostredníctvom vzdelávania a tradície, vytvárajú sa inštitúcie a právne rámce za účelom kontroly nad situáciou a udržiavania jej stability.

História ukazuje, že mnoho segregovaných spoločností skončilo násilím a konfliktami, determinovanými rastúcimi nerovnosťami v distribúcii zdrojov a služieb, chudobou a vylúčením zo slušného života.

Porozmýšľajte na chvíľu a pokúste sa nájsť príklady segregovaných spoločností, či už v dávnych časoch, alebo v prítomnosti.

Model integrácie

Tento model je tiež založený na predpoklade, že jedna etnická skupina musí dominovať, aby sa vybudovala monokultúrna a homogénna spoločnosť. Ale ideológia založená na modeli integrácie je flexibilná a inkluzívna. Dominantná skupina presvedčí ostatné skupiny o výhodách akceptovania strát pre väčšie zisky, pričom sú použité dva typy stratégií:

- *Asimilácia*: vládnuca alebo väčšinová skupina úmyselne vynakladá snahu resocializovať a zmeniť kultúry iných skupín a integruje ich do svojej vlastnej kultúry. Ostatné etnické skupiny to akceptujú.

- **Uznanie:** Vládnuca alebo väčšinová skupina povoľuje jazykovú a kultúrnu autonómiu všetkým a etnickým skupinám. Avšak podporuje založenie paralelných spoločností, ktoré majú medzi sebou veľmi málo kontaktov. Za účelom udržania spoločenskej kohézie a stability táto stratégia funguje, ak (a) je implementovaná autoritárskymi systémami, ktoré vedú silní a charizmatickí lídri rešpektovaní všetkými etnickými skupinami alebo (b) je implementovaná demokratickými systémami, v ktorých všetky etnické skupiny nachádzajú novú homogenitu tým, že sa vzdajú niektorých svojich odlišností.

Model spolunažívania

V tomto modeli je jedna skupina dominantná a má monopol moci. Odlišné skupiny spolupracujú na dosiahnutí spoločných záujmov zdieľaním moci a zdrojov. Spoločenské normy akceptujú a rešpektujú jedinečnosť a práva jeden druhého, v rámci spoločných noriem občianskeho správania. Skupiny sa navzájom akceptujú a zachovávajú si vlastnú kultúru. Systém rozhodovania je decentralizovaný na úroveň prostých ľudí a medzi etnickými skupinami sú silné siete (napr. profesionálne siete). Spoločnosť je administrovaná prostredníctvom bilingválneho alebo multilingválneho systému.

Spoločnosti, ktoré sú zriadené na modeli spolunažívania, by mali byť založené na flexibilných a inkluzívnych ideológiách, ktoré propagujú spoluprácu, rozhodnutia prijaté konsenzom a participáciou všetkých. Propagácia uzavretej a výhradnej ideológie je nebezpečná, môže vytvárať nezhody a spoločenskú turbulenciu.

Nasledujúca tabuľka zlučuje väzby medzi jednotlivými modelmi spoločenskej organizácie a typy ideológií / hodnôt, na ktorých sú založené.

Power Arrangements	Charakteristika ideológie	
	Flexibilná a inkluzívna	Uzavretá a výhradná
Žiadna etnická skupina nemá monopol	SPOLUNAŽÍVANIE Všetci sa rovnako zúčastňujú na rozhodovacom procese	TURBULENCIA Spoluprácu brzdí upodozrievanie a nedostatok dôvery

	Rozhodnutia sa uskutočňujú konsenzom	Rozhodnutia sa uskutočňujú obtiažne, riziko destabilizácie
Jedna etnická skupina má monopol	INTEGRÁCIA - Mocní priťahujú ostatných ponúkaním výhod - Ostatní akceptujú straty pre väčšie zisky	SEGREGÁCIA - Mocní disponujú právnym rámcom a inštitúciami, aby imponovali prostredníctvom donútenia - Ostatní sú submisívni, existuje tu však riziko násilných konfliktov

Prečo je také náročné zvládať etnické konflikty?

To, čo zvyčajne nazývame „etnickými konfliktmi“, sú konflikty pochádzajúce z rozdielov, ktoré formujú naše etnické identity. Tieto konflikty je obtiažnejšie zvládať a sú odolné voči riešeniu, pretože:

Základné potreby pre identitu, príslušnosť a uznanie nie sú riešiteľné

Ľudia nebudú ustupovať od fundamentálnych potrieb a hodnôt; budú pripravení zomrieť alebo zabiť, ak budú vystavení konfliktnej situácii, ktorá bude ohrozovať ich identitu a vyžadovať od nich jej zmenu alebo popretie ako podmienku prežitia.

Mnoho etnických konfliktov nemá riešenie prospešné pre obe strany

Niekedy, ak je nasledovaná jedna hodnota, je ohrozená ďalšia; ak má jeden národ kontrolu nad kusom zeme, ďalší nemá; ak je jedna skupina dominantná, ďalšia je podradená. Zatiaľ čo zdieľanie je teoreticky možné, opozičné strany často vidia zdieľané riešenie ako stratu.

Komunikácia medzi diskutujúcimi je zaťažovaná intenzívnymi emóciami

Toto obzvlášť platí tam, kde predchádzajúca história násilia a konfrontácie, či už pred piatimi alebo tisíckou rokov, núti nepriateľské strany konať iracionálne pod vplyvom

intenzívnych negatívnych emócií, ako je nedôvera, nenávisť a strach. Tieto emócie sú niekedy tak zakorenené, že nepriateľské strany si nevedia predstaviť spolužitie alebo vzájomnú spoluprácu. Kultúrne rozdiely, niekedy dokonca rozdielne jazyky, sú prídavnými prekážkami v komunikácii.

Ľudia často využívajú v konfliktkoch riešenia založené na donútení

Kvôli hodnotovým rozdielom (čo je správne a nespprávne, dobré alebo zlé) sa ľudia nemusia nezhodnúť len na podstate sporu, ale tiež na vhodnej metóde jeho riešenia. Vzhľadom na absenciu dohody na podstate a procese majú strany často tendenciu jednoducho sa obrátiť k možnostiam založeným na donútení, pretože sa zdá, že donútenie je jediným spoločným jazykom, ktorému rozumejú a ktorý uznávajú obe strany. Etnický konflikt sa veľmi rapídne stupňuje do násilia.

Stručne povedané, v práci s rómskymi komunitami zohráva etnicita kľúčovú úlohu, najmä v kontexte vzdelávania.

- osoby, ktoré zdieľajú jednu alebo viacero nasledujúcich charakteristík, vytvárajú etnickú skupinu: spoločný jazyk, kultúra, náboženstvo, história, tradície a fyzický vzhľad
- etnicita je jeden z dôležitých aspektov našej *identity*.
- Charakteristiky etnickej identity môžu byť viditeľné (telo a správanie) a neviditeľné (jazyk, slovná zásoba a prízvuk, mená, stravovacie a kultúrne zvyklosti)
- Spoloční nepriatelia, vybrané slávy, vybrané traumy a fyzické / mentálne hranice tiež definujú etnickú identitu
- Vytvorenie etnickej identity je dynamický proces: od detstva k dospelosti, vnímanie etnickej identity sa mení od fyzického znázornenia po myšlienku, a zvýšená vedomosť a racionalita prinášajú empatiu a toleranciu ostatných, ktorí sa odlišujú
- Počas svojho života môžu ľudia prechádzať z jednej etnickej identity z politických, ekonomických, emocionálnych alebo spoločenských dôvodov.
- Aspekty života v rámci rodiny a s inými rodinami sa odrážajú v úlohe, ktorú etnicita zohráva. V čase napätia a krízy etnicita reaguje na potreby bezpečnosti a solidarity, nahrádzajúc slabé väzby rovnostárskeho individualizmu.

- Etnické skupiny sú z hľadiska vzájomného vzťahu (a) kategorizované etnické skupiny – jedna je úplne nadradená a druhá podradená, etnicita prelína hranice spoločenských tried (b) Nekategorizované etnické skupiny – skupiny nie sú jasne kategorizované z hľadiska vzájomných vzťahov, súperia. Nekategorizované systémy majú sklon k vážnemu konfliktu a násiliu
- etnické konflikty je náročné zvládať, pretože: (a) Nie sú riešiteľné základné potreby identity, príslušnosti alebo uznania (b) Mnoho etnických konfliktov nemá riešenie prospešné pre obe strany (c) Komunikácia je zaťažovaná intenzívnymi emóciami (d) Ľudia často využívajú v konfliktach riešenia založené na donútení (e) rapídne sa stupňujú do násilia.

Za účelom nadobudnutia skúsenosti s výzvami spojenými s účasťou na rozhodovacom procese na miestnej úrovni a za účelom zvládnutia konfliktnej situácie sú účastníkom v stretnutí počas celého popoludnia prezentované **Pochopenie etnicity a etnického konfliktu**¹³ a **Interkultúrny konflikt v škole**¹⁴.

Záverečný dodatok

„Za posledných dvadsať rokov veľké množstvo rómskych detí a mládeže ovplyvnených segregáciou v európskych krajinách ostávalo pozadu v škole, nemalo žiadne šance na trhu práce, a nedosiahlo žiadnu nápravu za ublíženie a vzdelávacie, ekonomické a emocionálne straty, ktorým boli vystavené. Spolu s deťmi, ktoré neboli súčasťou prípadov hraničnej segregácie na Európskom súde pre ľudské práva, 33 % až 58 % Rómov sa ďalej vzdeláva v segregovaných triedach v Českej republike, na Slovensku, v Litve a Slovinsku.“

Toto zistenie je len ďalším dôkazom, že projekty ako tento by mali byť sústavne opakované a podporované zúčastnenými stranami na každej úrovni rozhodovacích procesov.

¹³ Príloha 10 – Pochopenie etnicity a etnického konfliktu

¹⁴ Príloha 11 – Interkultúrny konflikt v škole